

РЕФЕРАТ

Гроші та кредит: підручник/ за наук. ред. Савлука М.І. - 6 –те видання перероблене і доповнене –К.: КНЕУ, 2011.- 589, [3] с.

Актуальність створення підручника. Розбудова в Україні ринкової економіки викликала необхідність дослідження і вивчення сутності та механізмів функціонування грошей, кредиту та діяльності фінансових посередників грошового ринку. На їх використанні ґрунтується більшість інструментів ринкового господарювання: ціноутворення, розрахунково-платіжні відносини, оподаткування, банківська діяльність, страхування тощо. З урахуванням закономірностей функціонування грошей та грошового ринку, банківської системи формується економічна політика держави взагалі і грошово-кредитна політика центрального банку зокрема, здійснюється державне регулювання всіх сфер економічного життя суспільства. У зв'язку з цим вивчення науки "Гроші та кредит" є необхідною умовою підготовки економістів вищої категорії.

На початку 90 –х років перехід до ринкових відносин викликав об'єктивну потребу введення нових дисциплін, які формують систему знань про функціонування ринкової економіки. В економічних вищих навчальних закладах був введений курс "Гроші та кредит", і на базі кафедри банківської справи Київського інституту народного господарства був створений авторський колектив, який розробив навчальну програму курсу "Гроші та кредит", що була покладена міністерством освіти України в основу типової програми. Згодом на основі даної програми був підготовлений підручник "Гроші та кредит" під керівництвом доктора економічних наук, професора Савлука М.І.

Перше видання підручника відбулося в 1992 році, і стало відповіддю на нагальну об'єктивну потребу забезпечити студентів та викладачів вищих навчальних закладів економічною літературою, яка розкриває механізми функціонування грошово-кредитної сфери в ринковій економіці. Даний підручник використовувався не лише для підготовки студентів, але й для перепідготовки викладачів, аспірантів, науковців, та і фахівців банківської сфери.

Метою підручника "Гроші та кредит" є формування у студентів системи знань щодо теоретико-методологічних основ та організаційно-правового механізму функціонування грошей, кредиту та банків у ринковій економіці.

В структурно-логічній схемі процесу підготовки економічних фахівців курс "Гроші та кредит" є надзвичайно важливим, оскільки забезпечує зв'язок між науками з економічної теорії (політичної економії, історії економічної думки, макроекономіки тощо) та конкретно-прикладними дисциплінами, що формують профіль спеціальності "Фінанси і кредит" (банківські операції, центральний банк та грошово-кредитна політика, банківський менеджмент, банківський маркетинг, бухгалтерський облік та аналіз в банках, бюджетна система, фінанси підприємств тощо). Завдяки науці "Гроші та кредит" забезпечується теоретико-методологічний місток для переходу від загальнотеоретичної підготовки до спеціальної прикладної підготовки фахівців фінансово-кредитного профілю. У процесі вивчення цієї науки студенти закріплюють свої знання з економічної теорії, трансформують їх у наукову базу функціонування механізмів використання грошей та кредиту в ринковій економіці.

Наукова новизна. Вперше у вітчизняній літературі дано системний виклад грошового ринку в єдності попиту та пропозиції грошей, сформульовано положення про збалансованість всіх складових ринку як закону грошового обороту і базову передумову стабільності грошей. Дана позитивна оцінка кон'юнктурної теорії грошей Тугана -Барановського як методологічної основи розвитку сучасної монетарної теорії. Розкриті механізм формування пропозиції грошей, розглянуті найбільш складні аспекти теорії кредиту і процента. Основні проблеми теорії грошей і кредиту розглянуті у зв'язку з розвитком вітчизняної та світової практики їх використання

Підручник витримав шість перевидань (1992, 2001, 2002, 2006, 2008, 2011 рр.), загальний тираж всіх виданих підручників становить 36 445. Кожне наступне видання було доопрацьовано з урахуванням наукових досягнень та тих стрімких змін, які відбувалися в економіці нашої країни.

Науковим керівником всіх видань був Заслужений діяч науки і техніки України, доктор економічних наук, професор Савлук М.І.

Даний підручник використовується студентами економічних вузів, викладачами, аспірантами, науковцями, а також усіма тими, хто цікавиться сучасними проблемами грошей та кредиту.

Структура підручника відповідає програмі науки "Гроші та кредит". Підручник "Гроші та кредит" містить передмову, три основні частини, які в свою

чергу підрозділяються на 16 розділів, список літератури, алфавітно-предметний покажчик. Кожний розділ включає висновки та запитання для самоконтролю.

Короткий зміст підручника: Частина 1. Гроші та грошові системи містить 9 розділів.

Розділ 1. Сутність та функції грошей. В даному розділі досліджуються альтернативні підходи до визначення сутності грошей, аналізуються їх сильні і слабкі аспекти, визначається зв'язок грошей з іншими економічними категоріями. Розглядаються концепції походження грошей, а також роль держави у їх творенні.

Охарактеризовані форми грошей та їх еволюція: повноцінні форми грошей, причини та механізм демонетизації золота; неповноцінні форми грошей, їх економічна природа, еволюція неповноцінних грошей від урядових зобов'язань до зобов'язань банків, дана характеристика сучасних кредитних форм грошей.

Розкрита сутність та механізми формування цінності грошей; досліджено вплив зміни цінності грошей на економічні процеси

Охарактеризовані функції грошей та взаємозв'язок між ними. Визначені передумови використання національних та колективних валют в якості світових грошей та вплив глобалізаційних процесів на них. Розкриті якісні властивості грошей.

Розділ 2. Грошовий оборот і грошова маса, що його обслуговує. В даному розділі розкрито сутність та економічна основа грошового обороту; сукупний грошовий оборот як макроекономічне явище та оборот грошей на мікроекономічному рівні. Охарактеризована модель сукупного грошового обороту, визначені грошові потоки та їх взаємозв'язок, умови балансування грошового обороту. Розглянуто структуру грошового обороту за економічним призначенням та формою платіжних засобів.

Визначено сутність поняття маса грошей в обороті; склад та чинники, що визначають її зміну. Охарактеризовані показники маси грошей: грошові агрегати та грошова база. Визначено поняття швидкість обороту грошей, чинники, що визначають швидкість, а також порядок визначення швидкості обороту грошей. Проаналізовано вплив швидкості на масу та стабільність грошей.

Досліджено проблему монетизації економіки. Висвітлено поняття монетизації як макроекономічного показника і як чинника впливу на економічний розвиток; розкриті причини і наслідки демонетизації економіки України та шляхи підвищення її рівня.

Розділ 3. Грошовий ринок. В даному розділі визначено сутність та особливості прояву на грошовому ринку основних ринкових ознак – попиту, пропозиції, ціни. Розглянуто інституційну модель та структуру грошового ринку, визначено роль банків та небанківських фінансово-кредитних інститутів на грошового ринку.

Розкрито механізм функціонування ринку грошей, зокрема визначені сутність, цілі та фактори, що визначають зміну попиту на гроші; дискусійні питання щодо залежності між попитом на гроші і швидкістю їх обороту. Розкрито механізм формування пропозиції грошей, визначені чинники впливу на динаміку пропозиції грошей, та економічні наслідки зміни пропозиції грошей.

Розкрито механізм функціонування ринку капіталів, зокрема розглянуто заощадження населення як джерело і верхня межа пропозиції позичкового капіталу, інвестиційні потреби та попит на капітал; досліджена проблема трансформації заощаджень в інвестиції. Досліджено вплив бюджетного дефіциту на балансування заощаджень та інвестицій. Охарактеризовані інструменти ринку грошей та капіталів.

Розділ 4. Грошові системи. В даному розділі розглядається сутність грошової системи, її призначення та місце в економічній системі країни. Надається характеристика основним типам грошових систем, таким як системи металевого й паперово-кредитного обігу, ринкові й неринкові, відкриті й закриті грошові системи, їх еволюція.

Значна увага приділяється необхідності створення грошової системи України та її розвитку, аналізуються особливості процесу запровадження національної валюти в Україні.

Розглядається державне регулювання грошового обороту як головне призначення грошової системи: необхідність, органи регулювання та методи. При цьому розрізняються методи прямого регулювання та економічного регулювання грошового обороту. Надається характеристика фіскально-бюджетній та грошово-кредитній політиці в системі державного регулювання грошового обороту, визначається їх сутність та порівняльна оцінка. Приділяється увага дискусії щодо місця фіскальної та монетарної політики в системі державного регулювання економіки.

Розділ 5. Інфляція та грошові реформи. В даному розділі розглядається сутність, форми прояву та закономірності розвитку інфляції, визначаються причини інфляції, розрізняються причини інфляція попиту та інфляція витрат. Аналізуються економічні та соціальні наслідки інфляції, вплив інфляції на інвестиції та розвиток

виробництва, розрізняються монетаристські та кейнсіанські погляди на наслідки і роль інфляції. Визначається необхідність державного регулювання інфляції, а також основні напрями антиінфляційної політики. Значна увага приділяється визначенню причин та особливостям інфляції в Україні.

В даному розділі розглянуто сутність, види грошових реформ, визначені особливості проведення грошової реформи в Україні, а також висвітлені дискусійні питання щодо характеру грошової реформи в Україні.

Розділ 6. Валютний ринок та валютні системи. Розглядаються сутність, види валюти, основні передумови запровадження конвертованості валюти. Визначаються сутність, функції та основні операції на валютному ринку; чинники впливу на кон'юнктуру валютного ринку. Досліджується сутність, основи формування та чинники впливу на валютний курс; режими курсоутворення.

Розглядаються поняття, призначення та елементи валютної системи. Досліджується механізм валютного регулювання: цілі, методи та вплив на економіку. Аналізуються особливості формування валютної системи в Україні. Визначається сутність, побудова та роль платіжного балансу в реалізації валютної політики. Досліджуються призначення та проблеми використання золотовалютних резервів держави.

Розглядаються світова та міжнародна валютні системи: їх елементи та етапи розвитку. Досліджується формування Європейської валютної системи, трансформація її в Європейський валютний союз зі спільною валютою та єдиним центральним банком. Визначаються сутність, призначення та інструменти міжнародних грошових ринків; основні світові центри ринків грошей та капіталів.

Розділ 7. Механізм формування пропозиції грошей та монетарна політика. Розглядається загальна модель формування пропозиції грошей, грошова база та грошовий мультиплікатор як складові впливу на пропозицію грошей. Аналізується структура балансу центрального банку та її зв'язок з грошовою базою, досліджуються чинники впливу на грошову базу, її регулювання їх центральним банком. Аналізується грошово-кредитний мультиплікатор, його вплив на пропозицію грошей. Визначається вплив центрального банку, небанківських інститутів та банків на рівень загального грошово-кредитного мультиплікатора та його трансформації у пропозицію грошей.

Досліджуються зовнішньоекономічні чинники впливу на пропозицію грошей; причини та наслідки зміни центральними банками курсу національної валюти; валютні інтервенції в механізмі валютного курсу; вплив валютної

інтервенції на активи і пасиви центрального банку та грошову базу; стерилізація валютних інтервенцій і її вплив на пропозицію грошей.

Визначено вплив бюджетного дефіциту на грошову базу та шляхи монетизація бюджетного дефіциту. Досліджується роль грошово-кредитної політики у формуванні пропозиції грошей.

Розділ 8. Роль грошей у ринковій економіці. Досліджуються поняття ролі грошей, її відмінність від функцій грошей, залежність від рівня розвитку товарного виробництва та ринку. Порівнюються бартерна та монетарна форми організації економічних відносин, визначаються переваги монетарної економіки перед бартерною. Розглядаються дискусійні питання щодо нейтральності грошей відносно реальної економіки, визначаються кейнсіанські і монетаристські погляди на зв'язок між зміною маси грошей та діловим циклом. Значна увага приділяється передавальному механізму впливу грошей та реальну економіку, аналізуються основні канали, визначається їх взаємозв'язок та ефективність. Розглядаються моделі впливу грошей на обсяги виробництва в короткостроковому та довгостроковому періодах: школи реального ділового циклу, неокласиків, некейнсіанців, а також практичні рекомендації, що випливають з цих моделей, для економічної політики.

Розділ 9. Теорії грошей. Розглядаються закономірності розвитку теорії грошей як складової економічної теорії. Досліджуються основи формування товарної теорії грошей, її переваги та недоліки; визначаються економічні причини появи кількісного підходу до вивчення грошей; значна увага приділена неокласичному варіанту розвитку кількісної теорії грошей, в тому числі кон'юнктурній теорії грошей М. Тугана-Барановського.

Визначається внесок Д.Кейнса у розвиток кількісної теорії грошей, в тому числі зміна акцентів в оцінці ролі держави в економічному регулюванні та механізми впливу на економіку. Розглядається сучасний монетаризм як новий напрямок кількісної теорії, а також відмінності монетаристських трактовок ролі держави в регулюванні економіки. Визначається вклад М.Фрідмана в розробку монетарної політики на основі неокласичного варіанту кількісної теорії. Розглядається кейнсіансько-неокласичний синтез та необхідність зближення позицій монетаристів та некейнсіанців у їх рекомендаціях щодо грошово-кредитної політики в сучасних умовах. Особливе місце приділяється дискусійним питанням про роль грошей в ринковій економіці та практичним аспектам регулювання пропозиції грошей в сучасних умовах

Частина 2. Кредит - містить 3 розділи.

Розділ 10. Сутність та функції кредиту. В даному розділі розглядається сутність та необхідність кредиту, еволюція кредиту в міру розвитку суспільних відносин. Досліджуються сутність та ознаки кредитних відносин, позичковий капітал та кредит; аналізується зв'язок кредиту з іншими економічними категоріями: грошами, податками, бюджетним фінансуванням, їх єдність та відмінність.

Визначаються загальні передумови формування кредитних відносин, економічні чинники необхідності кредиту та особливості його прояву у різних сферах економіки. Досліджуються функції кредиту, їх сутність, призначення та прояви в економічній практиці. Аналізуються дискусійні питання щодо кількості і змісту функцій кредиту. Розглядаються стадії та закономірності руху кредиту, визначаються принципи кредитування, їх сутність та практичне значення.

Розділ 11. Форми, види та роль кредиту. В даному розділі розглядаються форми та види кредиту, переваги та недоліки кожної форми кредиту. Визначаються критерії класифікації видів кредиту, надається економічна характеристика основних видів кредиту: банківського, комерційного, споживчого, державного.

Досліджується роль кредиту в розвитку економіки, зокрема еволюція ролі кредиту від забезпечення споживчих потреб до забезпечення розвитку виробництва. Значна увага приділена розвитку кредиту в Україні в трансформаційній економіці, в тому числі відновленню комерційного кредиту, розвитку споживчого та державного кредиту; досліджуються перспективи розвитку кредитних відносин в Україні.

Розділ 12. Теоретичні основи процента. В даному розділі охарактеризовані сутність, види та вимірники проценту. Досліджуються поведінка ринкових процентних ставок, вплив на ставку процента та ціну облігацій економічних спадів, інфляційних очікувань та інтегрованості країни у світову економіку. Визначається ризикова та строкова структура процентних ставок: досліджуються відмінності в строках боргових зобов'язань та диференціація процентних ставок; розглядається теорія сегментних ринків, гіпотеза сподівань, теорія домінантного середовища.

Визначаються функції та роль процента у підвищенні ефективності господарювання, у перерозподілі капіталу між сегментами фінансового ринку, у капіталізації доходів населення та покращенні його соціального стану, а також роль процентної ставки як інструмента державного регулювання монетарної сфери

Розділ 15. Центральні банки в системі монетарного управління та банківського регулювання. В даному розділі розкрито призначення, основи організації та роль центрального банку в забезпечення стабільності грошей та банківської діяльності. Проаналізовано походження та розвиток центральних банків, визначені зміни в їх діяльності після демонетизації золота, а також вплив глобалізаційних процесів на діяльність центральних банків. Розглянуто функції центрального банку, їх сутність та відмінність від його операцій.

Особливу увагу приділено незалежному статусу центральних банків, зокрема розглянуто зовнішній тиск на центральний банк, його мотиви та можливі негативні наслідки, механізми захисту від такого тиску, а також можливі конфлікти між центральним банком та органами законодавчої та виконавчої влади. Визначені аргументи “за” і “проти” незалежності центрального банку, проаналізовано проблему незалежності центрального банку в Україні.

Висвітлено сутність та види грошово-кредитної політики центрального банку за їх впливом на економіку; охарактеризовані інструменти грошово-кредитної політики, проведений порівняльний аналіз їх механізмів. Досліджено суперечливість цілей монетарної політики, шляхи їх узгодження; а також проблему вибору проміжних цілей, особливості застосування режиму таргетування інфляції.

Визначено місце центрального банку в системі регулювання і контролю за банківською діяльністю, переваги та недоліки зосередження банківського регулювання і контролю виключно в центральному банку.

Розділ 16. Міжнародні валютно-кредитні установи та форми їх співробітництва з Україною. В даному розділі розглядаються інтеграційні процеси у світовій економіці, визначається необхідність регулювання міжнародних валютних та фінансово-кредитних відносин. Значна увага приділена необхідності створення міжнародних фінансових інститутів, таких як міжнародний валютний фонд, група світового банку, регіональні міжнародні кредитно-фінансові інституції. Визначаються призначення та функції цих установ, а також напрями та форми їх співпраці із Україною.

Інноваційність підручника. Глибоко і логічно завершена структуризація змісту підручника, виклад кожного розділу розпочинається з визначення цілей і наслідків його вивчення і закінчується ґрунтовним переліком завдань для самоконтролю. Наданий обширний алфавітно-предметний покажчик. Крім основного підручника

та економіки. Досліджуються теоретичні засади формування попиту на активи, основні чинники вибору активів, роль диверсифікації у виборі портфеля активів.

Частина 3. Банківництво - містить 4 розділи.

Розділ 13. Фінансові посередники грошового ринку. В даному розділі розкрита сутність, призначення та послуги фінансових посередників грошового ринку, охарактеризовані основні види фінансових посередників. Визначені економічні вигоди фінансового посередництва, можливості зменшення трансакційних, інформаційних витрат заощадників та позичальників на фінансовому ринку.

Визначена сутність, функції та роль банків як провідних фінансових посередників; їх переваги перед іншими фінансовими посередниками. Висвітлені дискусійні питання щодо сутності банків. Надана характеристика небанківським фінансовим посередникам, інститутам ринку цінних паперів.

Визначено необхідність та цілі фінансового регулювання, роль банківської системи в механізмі фінансового регулювання. Розкрито цілі, функції та ознаки банківської системи. Досліджені інновації у фінансовому посередництві та їх вплив на стирання відмінностей між фінансовими інститутами.

Розділ 14. Теоретичні засади діяльності банків. В даному розділі визначено походження та класифікація комерційних банків. Розглянуто банківську діяльність як галузь економіки, її організацію та регулювання, дискусійні питання щодо банківського продукту та банківських послуг. Розглянуто банківництво як вид бізнесу: проаналізовано баланс банку, його активи, пасиви, капітал; визначені джерела формування ресурсів банків та напрямки їх використання, доходи, витрати та прибуток банку.

Досліджена проблема банківських ризиків та роль менеджменту в забезпеченні надійності банку. Охарактеризовано поняття стабільності банків та основні складові механізму її забезпечення.

Розглянуто необхідність та форми виводу банківництва за національні межі країн; відмінність міжнародного банківництва від внутрішнього; послуги міжнародних банків та особливості їх менеджменту. Досліджено проблеми взаємин іноземних банків з національними та особливості державного регулювання і контролю за іноземними банками, а також дискусійні питання щодо доцільності проникнення іноземного капіталу в банківський сектор України.

Охарактеризовано стан та проблеми розвитку комерційних банків в Україні. Розглянуті дискусійні питання щодо причин та шляхів подолання банківської кризи в Україні 2008-2009 рр.

відповідно до його змісту підготовлені навчально-методичні посібники: навчальний посібник «Гроші та кредит у схемах і таблицях» (К.: КНЕУ, 2015.-263с.) та посібники для самостійного вивчення цієї дисципліни для студентів різних спеціальностей.

Практичне значення. Широко використовується в навчальному процесі КНЕУ та інших вузів економічного профілю; використовується як теоретико-методологічна база при написанні навчальної літератури з прикладних дисциплін фінансово-банківського профілю; в практиці банківської діяльності використовується при розробці нормативно-правового забезпечення на мікро і макрорівнях.

Савлук Михайло Іванович

Мороз Анатолій Миколайович

Лазепка Ігор Михайлович

Пуховкіна Майя Федорівна

Брегедда Олена Анатоліївна

Заболотна Наталія Григорівна

Савлук
Мороз
Лазепка
Пуховкіна
Брегедда
Заболотна